

WORWICH PUEW PUEW CH. PUEW PUEW CH. LF. SZ.SZ.UW.UW.

ԿՈԾԱՆԴՆՈՒԹՅՈՒՆ 22 ՅՈՒՆՎԱՐ 1866

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպացի խորհրդարաններն հետ
զհետե բացուեցան, և թէպէտ տէլուշ
թեանց արտաքին քաղաքականութիւնը
հանդարտ վիճակի մէջ է, սերբին դոր-
ծերը բաւական կարեւ օրութիւնն կ'ստա-
նան: Ամեն տեղ քիչ կամ շատ կար-
գի գրուելու բաներ կը գտնաւին, և
կառավարութիւններն ու ազգային ժող-
ովներն իրենց ու շադրութիւնն այն
կարեւոր կետերուն վայր դարձուցած
են:

Արք որ ակնարկ մը կը ձգենք Եւ
բռպայի քաղաքական կացութեան վրայ,
ներկայ խաղաղութեան ներքեւ տէրու-
թեանց մէջ շատ մը մանր կամ խոշոր
հակառակութիւններ և ժողովրդոց մէջ
ազատութեան փափաք մը կը նշմարենք.
Եյս կը հետակի կացութիւնը մեծ հե-
տաքրքութեամբ զննելու արժանի է,
ըստ որում ասով օր բատ օրէ դէպի՞ ըս-
տագոյն քաղաքական թիւն մը յառաջ
կերթանք, ուստի աւորեաց դէպիքե-
րուն թելք բանելով՝ փութանք անոնց
կարեոր կէտերը նշնակելու :

Անդղեաց խորհրդարանը վեեաբանը
Այս (Եւ. Տ) պիտի բացուէր և այս ան-
գամ Ա եհ. թագուէհին իր սուլքը թող-
լով անձամբ պիտի բանար զայն։ Ու-
րեմն յուսալի է որ հեռագիրն այսօր
կամ վաղը նոյն տոթիւ Ա եհ. թա-
գուէհույն խօսած ճառին համառառու-
թիւնը մեղէր հասցընէ։ Յիշեալ ճառը
թերես ընտրողական իրաւանց կարի որ
խնդրոյն և Եամացիքա կղզւոյն մէջ պա-
տահած անկարգութեանց վրայ աղօտ
լոյս մը պիտէ։ բայց ներկայ պարագա-
յից մէջ երբ ամեն վեհապետներ իրենց
գահերուն բարձունքէն միօրինակ սա
յայտաբարութիւնը կընեն թէ օտար
ուերութեանց հետ իրենց սանեցած յա-
րաբերութիւնները խիստ մասերմական
են, այս ճառն ալ ի՞նչ նոր բան պիտի
յայտնե։ Եայսպիսի յայտաբարութեանը
մի ական թերանց պար մնան ման մե-

մը տէլութեանց բոլոր մասեր մաւեր վէ՛ ձեռքը կը վերջանա՞ն, գաղանի կամ յայտնի հակառակութիւնները կամ նախանձուութիւնները և իրարու վայ եղած փոխադարձ կասկածները կրնա՞ն ըստու բովին անհետանալ, —ոչ էրքեք վասն՝ զի աշերութիւնք՝ որչուի ալ բարձրաճայն հաշառութիւն քարօնեն, իրենց մասնաւոր շահերն ու վասասիրութիւնն ալ ձեռքէ չեն թողութ, և կարծես թէ շարունակ վիրար խարելու ձիգ կը թափին։ Վազգիսա առեւտրական դաշնագրութիւն մը կը հաստատէ Մօնաքօթի փայտիկ իշխանութեան հետ, իսկոյն անդ

գլանան լըադիր մը կը գիտէ որ այս
գաշնադրութեան մէջ Անհաքօյի իշ-
խանին հպատակացը քանի մ'արտօնու-
թիւն տւելի արուած է, զորս անդղեա-
սցիք ըստնին Գրադղեոյ մէջ, և կը մա-
կարերէ թէ գուցէ ։ Գրադղեա զԱռ-
նաքօ իր երկրին հետ միացնել կու զէ։
Գրադղեա տեսնելով որ ոճքագործներն
ետ առլու համար Անդղեոյ հետ ըրած
գաշնադրութիւնը քսան տարուան մի-
ջոցին օգտակար արդիւնք մ'ունեցած
չէ, յանկարծ կը ծանուցանէ թէ այն
գաշնադրութիւնը վերջացած է, և լը-
րադիրները գողձեալ վիճաբանութիւնը
ձեռք կառնուն թէ արդեօք ինչո՞ւ հա-
մար Գրադղեա այս յայտարարութիւնն
ըրաւ։ Անցեալ ուեպու ։ 15 ին Գրադ-
ղեոյ և Խառալիոյ մէջ եղած գաշնադր-
ութիւնն անդամ անկասկած չէ։ Ի-
տալիոյ կտուավարութիւնն այն ատեն
հայրենասիրաց կիրքը ցածուցանելու-
համար ըստ իրենց թէ Հոռոմէն ձեռք
քաշած չէ, և թէ Պիհորենցա իջևան
մ'է Հոռոմ երթարու համար։ Արդիօք
հոտական կառավարութեան միարդի ու

Եւդուն իրարու համաձայն էին . ասոսոր վրայ Գալլիի ունեցած կասկածները ինքնեւ ոք մինչև հիմայ գեռ փարատած չեն , բայ որում Պ . Տրուեն Տը Լիւխ Գիօրենցացի գաղղթական գեռ պանդին ձեռօք գարձեալ հարցուցեր է խուալիկան կառավարութեան թէ արդ գեօք ուստու . 15 ի գաշնադրութիւնն անխախտ կը համարի թէ ոչ , և այս վերջինն ալ նոր ազահովութիւններ տուեր է : Եւդույի գքսութեանց խընդրոյն վրայ Վաւարիոյ և Բրուսիոյ Վասթէ յնի մէջ ստորագրած գաշնադրութիւններ որչափ կասկածնօք դիսեց անցած աւմաս Պ . Տը Պիշմարի Գաղղիա երաթալը և հիմայ ալ խիստ տժողհած է եղեր որ Պ . Տը Պիշմարը Բրուսիոյ խորհրդարանը բացուելուն առթիւթագուրին կողմանէ խօսած ճառին մէջ Վաւարիոյ խօսքն անդամ ըրած չե : Բայց ինչո՞ւ համար աերութիւններն ոյնչափ կը կասկածնի իրարմէ , և իրարու ընթացքը նախանձու տչօք կը դիտեն . որպէս զի հաւասարիշութիւնը չխնագարի . ուստի եթէ մէկը նոր տեղմ' առնելու միտում ունենայ , միւսն ալ զայն արգիլելու , կամ եթէ ոչ ինք ալ ուրիշ տեղ մ'առնելու կը ջանայ : Վկն ընդ ական , տառմն ընդ առաման , բայց վնասը տկանելը կը կրեն : Քանի որ այս քաղաքականութիւնը վերցընել անհնար է , պէտք է որ անհամար մարզիկ վնանուրեալ և պատրաստ մնան , զրահաւոր նաւեր , շերտաւոր թնդանոթներ , տեսակ տեսակ ուռմբեկ շինուին , և կարելի եղածնն չափ անխնայ զիրար կուրելու համար տեսակ տեսակ պատերազմական նոր գործներ հնարևն , հոգ չէ որ ելումուաքը բաց նայ , շարունակ փօխառ ութիւններ ըլլան և շինծու հարսաութիւն մ' արժեթվթի կերպարանը առնելով հրապարակները որովէ , կմնան իրական հարսաութիւններն է , որ կրեն խաղաղութիւն է , և քաղաքագեաք առնեն ջանք ՚ի գործ կը գնեն որպէս զի կայծը հրավառ նիւթերէն հեռի պահն : Բայց կրնայ ըսել թէ ուր կերթայ ասոր վախճանիր , բաւական է որ հիմայ խաղաղութիւն է , և քաղաքագեաք առնեն ջանք ՚ի գործ կը գնեն որպէս զի կայծը հրավառ նիւթերէն հեռի պահն : Բայց կերթայ ասպատակութիւնը տարածուելով մինչեւ Պաղցայ սահմանները համեր , ո՞վ կիրնայ ըսել թէ ուր պիտի վերջանալ : Պատաշական լրտերն որչափ որ կառավարութեան չափազանց նախառաւոր ալ են , Պատարիտէն գրուած նամակներու խօսքն նայելով՝ ՕՇօնէլ մատօջախանին կանխառ ձեռօք առած մի նոյները միայն կրցած են ապստամբութեան առաջքն առնելու : Իրիմ անարդեւ Պատարիտէն ենինելով Արանժուեղ քացեր և ապստամբաց գլուխն անցնելու Վերսալ եկեր է , ուր գոնուած զօտաց գուներն իրեն համամիտ են եղեր , բայց ՕՇօնէլ մարտախանն որ յառաջ իրութալով հրաման զրկած էր Վարչույի զօրաց որ Պատարիտ երթան , և առնուք ալ միւս ապստամբները չհասած կիմալով ապստամբութեան դրօշ պարզեւ . հնարանդեր էին , ուստի երբ Ծըսիմ Վերսալ հասաւ , զօրքերն արդէն Արկած գուներով՝ բոլորին իր նարա-

տակէն վզիսլեցաւ, որ էր ապաստմբաց գունդերն ստուարտցընելով Մատրիչի վրայ քաղցլ, ուր թերեւս ժողովզեան մէջ ալլիրեն թիկունք գտնէր : Իր այլ յօյսերն ի գերեւ ենելով ետ դարձաւ և Թօլէտցի լեռներն առաստանեցաւ Ռօրթուկալ անցնելու համար : Առ սավարութեան զօրքերն իր վախուսալ կը դիւրացընեն եղեր, բայց ասով լիով ռովութիւններն ալ պիտի կերծանին եւ ի՞նչ մեկնութիւն տալու է այս ասպատամբութեան որ բարերազդարար առանց արիւնչեղութեան զալուելու փոքր : Ապատամբութեան յերեւան գալուն պատճառը Բրիմ զօրապետներ լինուած ավրատիան նպատակները կը համարուենին որպէս թէ թագուհին հաղածելով թագաժառանդի իշխաններն իննամսկալ և պաշտօնէից դլուխ ըլլալ կուգէր : Ժազը, վըրգեան գժգոհութիւններէն օգուստ քաղելու յօյսերն ալ իրեն շարժաւիթ մ'եղան, վասն զի արքունեաց կը երաց մոլութիւնը և կառավարութեան ելու մաից անկարգութիւնն ու սահմանադրութեան հաւատարիմ ըլլան սպան իացուց բաւական զայրոյթ կը պատճառ ռեկին : Մերքին գժգոհութիւնը մուշ համար ապահով անշին ձախորդութիւնը Բարեկայ ծով վասպետներն գժրադր անձնասպանութեան պատճառ եղաւ : Այս ծովապետը, որ իր երիտասարդ հասակին մէջ զինուորական պահուածուց դոհ կը լիս, Ապանիսա նախկին մեծութիւնը վերանորութելու գաղափարները ձեռք առնելով ինք համուշ եր կառավարութիւնը որ Քիլիմի գէմ նաւատարսիզ մը զէկէ : Բայց իր տիկար կարծած հասարակագետութիւնը ոչ ու չափանիկ առաջնորդութիւնը մ'ըրաւ, այլ և առաջնորդն նաւատարսին մէջ Քիլիմի մէկ փոքր քորովթն սպանիսական մեծ շոգենաւ մը գերի բանեց : Այս դէպքը լսութիւն պէս Բարեկայ ծովապետ պեան տորճանակով իր ուղղեղին տառա Քիլիցւոց քաջազդութեան վետքը, և Ապանիսա գեւ հնացիւ զալուած առաստամբութեան մը հետ նոր դժբաղը գութեան մ'ալ հանդիպեցաւ :

Հակառակութիւն ցըց կուտայ Արեւ
սիկայի գաղղական արշաւանց, որու
միայն երու մասց վրայ ծանր բեռ
այլ և Ամերիկայի ու Գաղղիոյ մէջ պա
տերազմ բանալու սպառնալիք մ'եղա
է։ Ճնարկն նախադաշն այս խնդրո
վրայ Գաղղիոյ և Ամերիկայի կառավա
րութեանց մէջ եղած գեւսպահական նա
մակները Ա աշխակթընի ազգային ժողո
վյա ներկացաւցած է ։ և թեպէտ ա
նոնց մէջ երկու աերութեանց բարեկա
մական յարարերութիւնը կարելու տե
ղեք տուող խօսք մը չկայ, բայց պա
րունակութիւնը բաւական ցոյց կուտա
սր Ա բացեալ ։ Կահանգները Ա քար
կայի կայսրութեան դէմ տժո՞ւ են
Ա աքսիմիլիանոս կայսը հրովարտակ և
համաձ էր, որով պատերազմի մէջ ըրպ
նուած համարակալեաւականներն և ա
նոնց օգնող քաղաքացիները սրէ անցընե
կը համայնք ։ Ա իսցեալ ։ Կահանգ
արտաքին գործոց պաշտօնեայն Փարզ
զու գեւսպանին ձեռօք տառը վրայ բա
ցարութիւնները ուղած է Պ. Տրու
տը Լ իւսին, և ան ալ պատասխաները
թէ Գաղղիա Ա աքսիմիլիանոս կայս
կառավարութեան գործոցը համար պա
տասխանառու չէ, և եթէ Ա իսցեալ
։ Կահանգները գանդատ մ'ունին՝ կը ն
ան ուղղակի անոր գիմել ։ բայց Ա
ացեալ ։ Կահանգները Ա աքսիմիլիա
նուի կառավարութիւնը համշած ըլլա
լով, Պ. Տ. տը Լ իւսին այս պատաս
խանը հեղնութիւն մը կիրար համարու
եթէ զայն ձանցելու յորդոր մը չըլլալ
Ա ռայժմ երկու կառավարութիւններ
ալ զգուշութեամբ կը վարուին իրարու
հետ օրպէս զի Գաղղիոյ և Ամերիկայ
մէջ եղած հին բարեկամութիւնը չաւրը^{ւի}
ւի Գաղղիա կը խօսանայ եղեր նաև ի
զօրքելը ետ կանչելնթէ Ամերիկա Ա
սիմիլիանոսի կառավարութիւնը համչե
րայց Ամերիկա տառը չհամելով Ա քափ
կայի անցից պարզ հանգիստաես ըլլալ
բաւական կը համարի, կարծելով թ
հոն կանգնուած նոր կայսրութիւն
վերջապէս ինքն իրեն պիտի կործանի
։ Ժուարեզի քով Ա իսցեալ ։ Կա
հանգաց գեսպան անուանեալ Լ օկա
զըրապեաը Ա իւ ։ Եօրքի մէջ բաւակա
մաննակ գենգերելէ ետեւ, իր պաշ
տոնէն հրաժարեր է և կառավարու
թիւնն անոր տեղ ուրիշ մէկն անուա
ներ է ։ Բայց Ա քափկայի խնդրոյն վե
րայց Գաղղիոյ կառավարութեան առ
ջեն եղած կնճիւնները միայն Ա մերիկա
յէն չեն դար, այլ և ներքին կնճիւնները ալ
կը ներկայանան, քանի իր հակառա
կորդները թէ Օրէնսդրական ժողով
և թէ լավդրաց մէջ Ա քափկայի գոր
ծոց մնացազութիւնը պատճառ բոնե
լով՝ իրեն դէմ կը յարձակին, և հա
սարակաց կարծիքն ալ Ա քափկայի ար
շաւանքը Ա ։ Կարոլէն կայսեր համար
վիխանք մը կը համարի ։

տորթի ընթացքով, որ նոր տարւոյ տոթիւ գեսպանաց ընկունելու թեան օրը Ս. Պապին յանդիմանութիւնները ըրեր է, թէ նախու համար Լեհաւանի մէջ կամովիկ եկեղեցին ուռաց ձեռք հարածուած կը համարի. Ա. Պապը կը պատասխանէ թէ կայսերական հրովարտակները բաւական կը վկայեն կաթոլիկութեան կրտծ հարստահարութեանցը. Պ. Տը Մէյենաորի կը կլինէ թէ կաթոլիկութիւնը յեղափողութիւն է», Ա. Պապն ալ ասոր վկայ կը թէ «կայսրը կրտպեմիրեն վեհապես, բայց անոր գեսպաննեն կրտսեմ որ գուրս նընէ, և Եյազարմանուի գեղաքը ոչ ևս կը ներէ որ Պ. Տը Մէյենաորի գեսպան մնայ ՚ի ձառում. բայց նայնը թէ Ռուսիա զայն ետ կանչելով անեղն ուրիշ մը պիտի զրկէ», կամ եթէ ոչ՝ յարաբերութիւնները բոլոր վին պիտի կորէ».

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայրաքաղաքիս անդպիսիան Լէ վլնիթ Հէրլու լրագիրն այս օրերապաքունի պալատան մէջ տեղի ունեցած եղերութիւններ կը պատմէ, որոց ինչ աստիճանի ստուգութութիւններու ունենալը չենք պիտեր:

Ինչպէս յայտնի է, Շամազանի մէջ գլխաւոր Ը է յիսեր կամ Հօծաննել Օգոստափառ Խնքնակալին առջեւ քարոզ կուտան կրօնական բաներու վկայ. Վայ անգամ քարոզ տալու կարգ Համբարիք շեմանի շեյլ, «Խնքնան է ֆէնարին գալով, որ ուժտունամեայ ծերունի մ՛է, մահմէտական ուղղափառութիւնը անփոփիս պահելու համար!» ուրանէն անձուկ խմաստ ունեցող բընաբան մը բերելսվ, ծանուցեր է նախ թէ քանի մը ծշմարտութիւններ պիտի արտայացաւ. Ծնայ կայսերական կուռա վարութեան արդի ընթացքը ուղղափառութեան խստորում մը համարելով Օգոստափառ Խնքնակալին և Արուեր Ըստուծոյ « (Օքոլ-լիւլ-լահ) տիտղոսը անարժանութեամբ գործածւած ցոյց տուեր է. « Կիւման է ֆէնարին աստանայական հնալը համարեր է նաև ելեքտրական հեռագիրը, զբահաւոր նաւերը, և ասանց նման նորահնար զիւտերը, որոց ուղղափառ հաւատացեալը ամեննենին պէտք չունին ըսեր է, վան զի անոնիք չգտնուած ժամանակ Օսմաննեանց նախնիքը կրցան Ասմարզանտէն մինչեւ Մալմարտի եղերքը տիրել. Ա երջը ծերունի Ը է յիսր տերութեան ներկայ նախարարները կեսանհաւատ եղած ենթագրելով, յորդոններ տրուեր է « Նորին կայսերական վեհափառութեան որ ուղղափառ անձննը խորհրդական առանձիւն առաջ է իրենց անձնական շահերը չմոածերլ, կրօնից և ազգին պահպանութեանը հագտանին ունինին ։»

Վանք են, ըստ Լէ վլնիթ Հէրլուտի, « Կիւման է ֆէնարին ըրած խօսքերուն իմաստը, բայց շատերը կը հաստատեն թէ անդղիակ ան լրացիր չափազանցութեամբը զրած է. Աակայն Կիւման է ֆէնարինին հրաման եղած է որ Մէքքէ երթայ և հօն նստի, իսկ միւս տան և չորս Ը է յիսերաւն, որք անոր տուած քարոզին ներկայ էին, միւթիւնութեան աստիճան նորհուեր է.»

Չորեքշարթի օրուան Լէ վլնիթ Հէրլուտի թիւն ուրիշ լուր մ'ալ կուտայ, որ եթէ սայոյէ է՝ « Կիւման է ֆէնարին քարոզէն աւելի կարեւորութիւն ունի. Գանձուց ժողովն նախագահ Բարձր. Առուսմագալ վազալ վաշան տէրութեան ելմասկան վիճակին դժուարութեանց վերահասու ըլլալով, և հասկալով որ եթէ անոր

